

06/02/2020

İPEK YÜREKLİ

Sir Chipperfield, Frau Kollwitz ve Cevdet Bey

Berlin'in 'Akropol'ünü Ziyaret

...dağları üst üste yığarak Olimpos'a saldırdılar...

Gigantomakhia¹

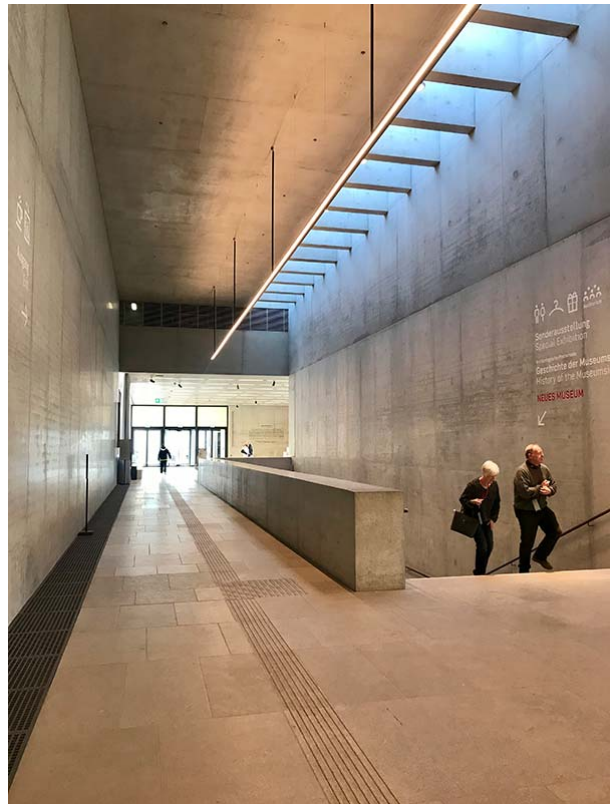
Eski medeniyetlerin yaşadıklarını toparlayıp süzüp aktaran bütün mitolojiler gibi, Yunan mitolojisi de ibretlik hikâyelerle doludur. En olağandışıyla en sıradan olan olaylar, imgeler, duygular, insanlar, hayvanlar, bitkiler birbirini yan yana, iç içe bulur bu hikâyelerde.

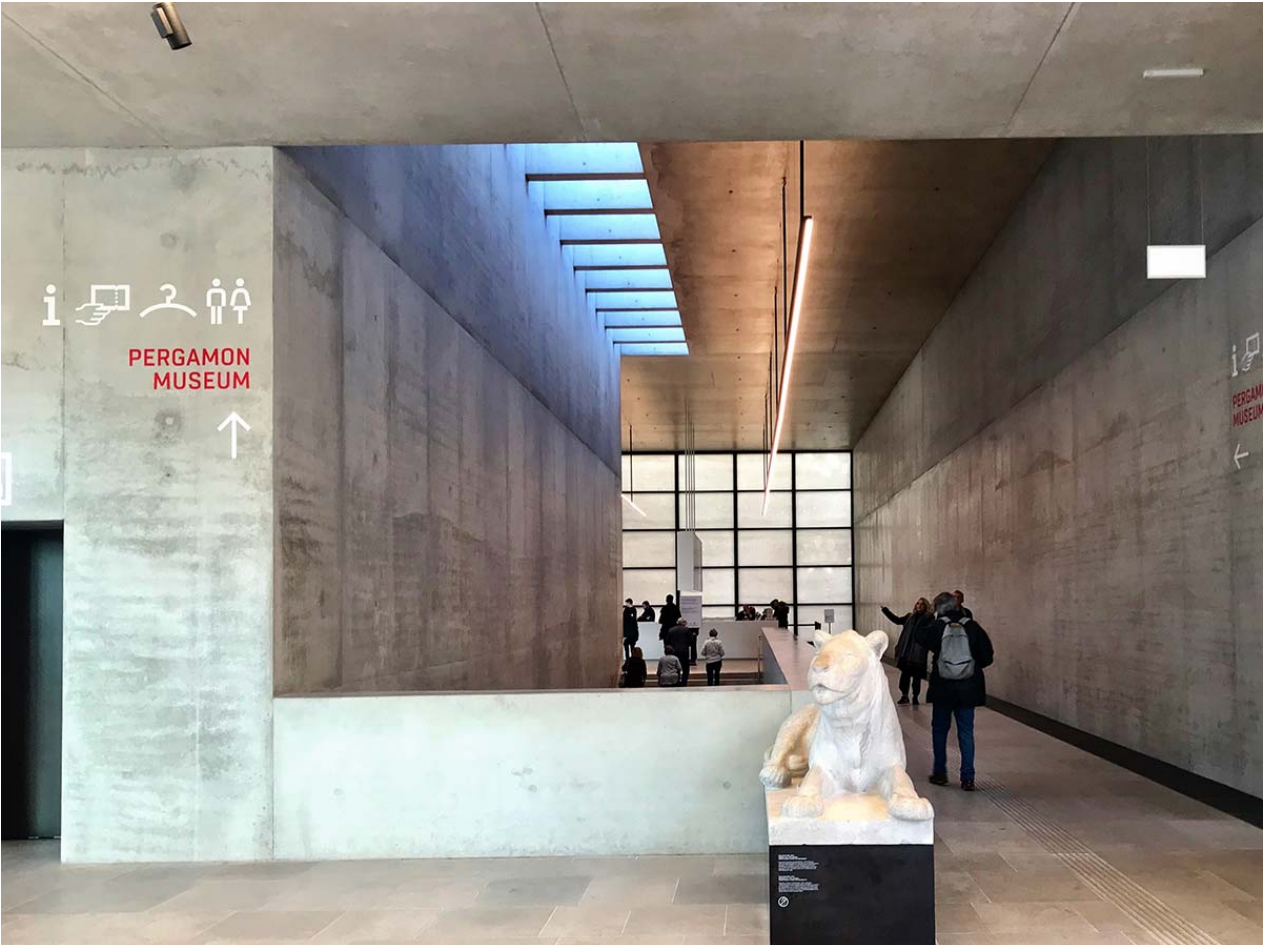
Asklepios, Antik Yunan'da hekim-tanrı olarak anılır. Efsaneye göre, doğa içinde yaşayan bilge at-adam Kheiron tarafından büyütülmüştür ve bu sayede tabiatın bütün şifalı sırlarına hâkimdir. Hayatı boyunca hastaları tedavi eder, hatta ölüleri bile diriltir. En sonunda bu cüretkârlığa sinir olan Zeus'un gazabından kurtulamaz ve onun gönderdiği yıldırımlarla öldürülür. Ama ölürken elinde tuttuğu reçete yere düşüp toprağa karışır, zamanla yeşerir ve ortaya sarımsak bitkisi çıkar.² Kıssadan hisse: Sarımsağın şifası neredeyse ölüyü diriltir, her derde devadır, yemeyi ihmal etmeyiniz.

Antik Yunan'da Asklepios'un adını taşıyan sağlık merkezleri Asklepionlar bulunur. Bunların en kapsamlılarından, tam teşekküllü diyebileceğimiz bir tanesi Bergama şehrinde kurulmuş. Zamanında tıp bilimiyle bunca ilgilenen Bergamalılar, bir yandan da neme lazım diyerek tanrılara hürmetlerini eksik etmezler. Şehrin insanın yükseklik korkusunu tetikleyen dimdik tiyatrosunun tepesinde inşa edilmiş akropolde görkemli bir Athena tapınağı yer alır. Hem Athena hem de Zeus'a adaklar adanan Zeus sunağının esas yeri de bu kutsal alana yakındır.

Şimdi sunak Berlin'de. Popüler kültürde benimsenmiş bir iddiaya göre hain dış mihraklarca bizden çalınmıştır. İşin aslı, Osmanlı Devleti tarafından Prusya Devleti'ne satılmış olması. Senelerce uğraşılıp didinilip geri getirildikten sonra Uşak Müzesi'nde kayıplara karışan Karun hazinesi parçaları, sunağı çıkartan Alman mühendis Human'ın görüp dehşete kapıldığı antik yapı taşlarının eritildiği kireç ocağı, bölgedeki madenler, memleketimize has genel fütursuzluk düşünüldüğünde gelecekte başına gelebileceklerden kurtulmuş sayılsa da, yerinde kalmaması, mimari ile yer ilişkisi bağlamında elbette ki büyük kayıp. Bergama Zeus sunağı artık altın kafesindeki bülbül gibi kendi adına adanmış ve şu aralar yeniden restore edilen tapınak benzeri müzesinde duruyor. Müze, Berlin'in müzeler adasındaki müze-tapınaklardan biri.

Prusya kralı IV. Frederick Wilhelm, Berlin'deki müzeler adasını, sarayının bahçesini bir 'kültür akropolü'ne çevirmek hayaliyle kurmuş. El âlemin krallarının ne hayalleri var. Sonuçta Prusyalı olduğu için hayalini pratiğe de dönüştürmüş. Böylece sanat ve kültürün elitliğini tescilleyen kutsal alan, Berlin'in göbeğinde yaratılmış olmuş. Frederick'in de arzusu, birçok 19. yüzyıl Avrupa romantizmindeki gibi, kuzeyin Atina'sını yaratmak imiş anlaşılan.

James-Simon-Galeri, David Chipperfield, 2019

“Almanların hiç kültürü yok” diyor, olayı çoktan çözmüş olan genç taksi şoförümüz, “o yüzden bizi kıskanıyorlar!” Kendisi üçüncü nesil Alman-Türklerden, doğma büyüme Berlinli. “Memleket gibisi yok” diye ekliyor. Kıskanç ve kültürsüz Almanların akropolünün yeni tapınağı, Sir David Chipperfield’in “dünyanın en pahalı dolap odası” denen yeni ‘hub’ binası. Mimarın detaycılığıyla Almanların keskinliği bir araya gelince biz kusurlu ölümlüler için ürkütücü mükemmellikte sonuçlar çıkmış kıyıda köşede. Gelen ziyaretçiler kapı kulplarını hayranlıkla inceliyor, pürüzsüz brüt beton duvarları sevgiyle okşuyorlar. Gerçek bir mimarlık tapınağı hâline gelmiş şimdiden bina. Bütününe bakınca ada içinde iyi bir tamamlayıcı olmuşsa da binanın şüpheli etkileri de var. Nazi döneminin has mimarı Speer’in faşist mimarisini hatırlattığı için Almanya’da pek de kullanılması istenmeyen kare planlı kolon dizisini “Ama ben Alman değil İngiliz olduğum için beni engelleyemediler” diyerek ısrarla kullanan Chipperfield, sadece utanılan bir dönemi yüceltmiyor, aynı zamanda büyük mimarların tipik pişkin aroganlığını da tekrar hatırlatıyor bize sağ olsun.

Chipperfield (2019) ve Speer (1938) kolonatlari

Bina etraftaki farklı müzelere dağıtıyor gelenleri. Bunlardan biri olan Bergama Müzesi şu anda renovasyonda olsa da, sunağın hikâyesi, frizleri, frizlerdeki hikâye, görkemli Bergama panoramasıyla birlikte başka binada sergileniyor. Zeus sunağı frizlerinde anlatılan savaş, Gigantomakhia öyle sıradan bir savaş değil. Olimpos tanrıların devlerle mücadelesinde ölçekler birbirine girer; dağlar üst üste yığılır, bir ara tanrıça Athena'nın üzerine Sicilya Adası fırlatılır.³ Böyle yer yerinden oynarken, tanrılar savaşı kazanmak için bir insana muhtaç olurlar. Ancak bir insan, Herakles devreye girince savaş kazanılır. Gigantomakhia efsanesi, aslında 'düzen'in 'kaos'a karşı kazandığı zaferi anlatmaktadır. Bu savaş medeniyetin barbarlığı alt etmesinin simgesidir. Ve tanrılar dünyasında bile olsa medeniyet savaşı ancak insanla kazanılır.

Zeus sunağı frizinde Gigantomakhia anlatımı, MÖ 2. yüzyıl ve restitüsyon çizimi

Berlin’de Zeus sunağının izlerini sürmek mümkün. Cevdet Erek’in şu aralar Hamburger Bahnhof’ta sergilenen “Bergama Stereo” adlı işini adım adım dinleyip tribüne oturduğumuzda zihnimizde az önce Bergama panoramasında gördüklerimizle seneler öncesinden tiyatrodan ovaya bakarak oturduğumuz zamanların anısı üst üste biniyor; yüzümüzü yalayan hafif esinti yanık tenimizde, Ege’nin kır kokusu burnumuzda. “Bergama Stereo”da evinden uzaklaştırılıp gurbette el üstünde tutulan sunağın anlatılmaya değer hikâyesini dinliyoruz. Bergama da var burada, Berlin de, medeniyet savaşı da. Her farklı ritimle biraz daha tamamlanan bir hikâye bu. Ege ezgileri ile tekno kulüp ritimleri elit kültürü gündelik hayata dönüştürüyor.

Cevdet Erek, “Bergama Stereo”, Hamburger Bahnhof, 2019

Zaten sunağa konu olmuş Olimpos tanrılarının hayatlarının sıradanlığı ve ölümlülerin gündelik hayatından pek de farklı olmaması malum. Onlar da Ege ağzıyla konuşup, kelimeleri yumuşatıyorlardı muhtemelen. Zeus, sunağında kendisi için kurban edilecek zavallılara bakıp “Haden bakem gesiverin gari” diyordu mesela. Zeus sunağı tapınak değil, tanrılara kurban edilen hayvanların kesildiği ve yakıldığı yer olduğu için akropolün

parçası. İşlev olarak baktığımızda mezbahaya daha yakın. İlk gördüğümünden beri merdivenlerinden oluk oluk kanlar aktığını, etrafın kan ve yanık et koktuğunu hayal etmemeye çalışırım. Ama kaçamadım, Yadegar Asisi'nin büyük incelikle hazırladığı büyüleyici "Panorama" bana eski Bergama hayatını tüm canlılığı ve netliğiyle gösterdi.

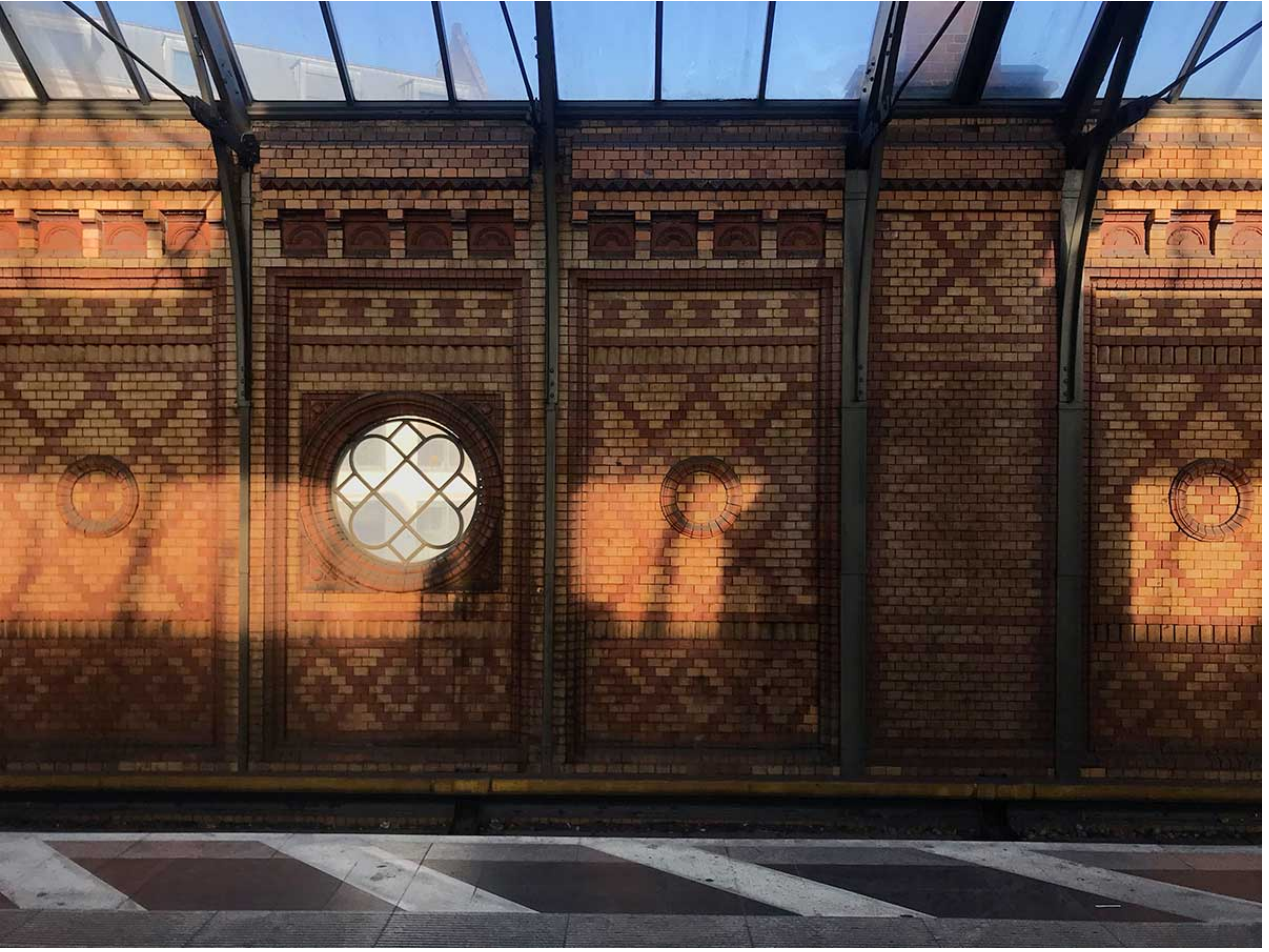
Yadegar Asisi, Bergama panoraması, 2019

Zeus sunağının Ege göğünün altında olmaması çok insanın içini acıtır. Sunağın kilometrelerce yol kat edip bir salona tıklamakla kaybettiği en önemli şey gökyüzü değil aslında, bence esas topografya. Düzyayak Berlin’de akropol yaratma çabası o yüzden tuhaf olmuş. Yan yana tapınak yapmak dümdüz adayı akropol hâline getiremiyor. Ne yazık ki, İskoçların Edinburgh’un tepesine diktiği saçma sapan kalıntılar daha çok kuzeyin Atina’sı olma hissini veriyor. Zaten Almanların tarih boyu Yunanlarla yaşadıkları gerilimli ilişki sebebiyle bu unvanı ele geçirmeleri pek zor. Bizim komşular dünyada kabul etmez bunu.

Kuzeyin akropolü olmayıversin, Berlin defalarca yeniden yeniden doğan çokkatmanlı, çokkültürlü yapısıyla yaşanası bir şehir. Weimar Berlin’inden izler taşıyan bitmeyen partileriyle nam salmış Berlin kulüpleri, kimsenin kimseyi yargılamadığı, birbirine bulaşmadığı, herkesin eğilip bükülmeden kendisi olarak kaldığı bir ütopyayı yaşıyor. “Ben cumartesi kulübü insanı değilim” diyor Camila, “pazar kulübü insanıyım.” Pazar sabahı kulübe girenler pazartesi sabahı çıkıp, oradan işbaşı yapıyorlar. Gecenin her saati dışardaki dondurucu soğukta yüzlerce metre uzayıp giden kuyruğa

şaşmamalı, içerde tuhaf zannettiğimiz her şeyin kucaklandığı umut var. Normal olan için dekadans hâli olarak tanımlanabilecek ortam aslında tam tersi insanlık adına birlikte yaşama ümidi veriyor. On beş senedir bu şehirde yaşayıp kulübe geldiğini, karısıyla burada tanıştığını söyleyen Bostonlu Alex, bu tıklım tıklım kalabalıkta bir kere bile kavgaya şahit olmadığını söylüyor mutlulukla.

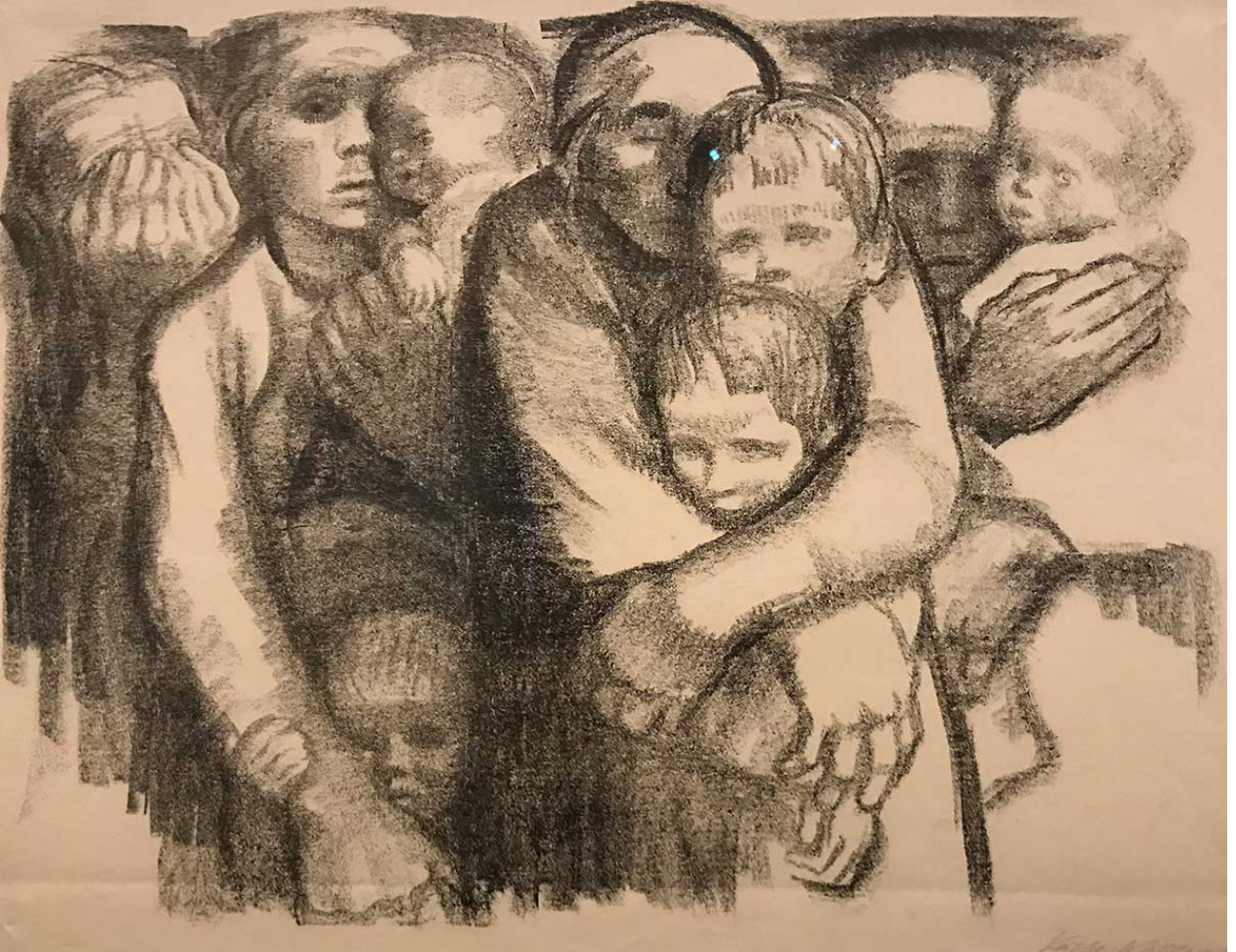

Berlin U-Bahn ve S-Bahn istasyonları

Berlin'in gündelik şehir hayatını çok güzelleştiren iki büyük nimeti var; her biri farklı karakterde istasyonlarıyla efektif toplu taşıma sistemi ile irili ufaklı parkları. Parkları şenlendiren ise her daim rastgeline pazarlar, çocuk oyun alanları, heykeller. Bunlardan biri var ki, insan önünde donakalıyor. Yüz yıl önce Prusya Sanat Akademisi'ne kabul edilen ilk kadın olan Käthe Kollwitz'in heykeli bu. Hayatı iki dünya savaşı ve aradaki, Almanları Nazilere mahkûm eden büyük açlık dönemine de denk gelen Kollwitz, sosyal adaletsizlik ve savaş kurbanlarının dokunaklı sesi olarak kabul ediliyor. 1920'lerin dünyanın bilim ve kültür başkenti olmuş altın çağını yaşayan Weimar Berlin'inde sefahat ile sefalet, insanın ufkunu açacak yeniliklerle sonunu getirecek yokluklar yan yana. Yenilmişlik hissiyle "Barbarlık kazandı" diyen George Grosz ile Otto Dix bize tam olarak Weimar Berlin'inin cehennemini aktarırlarken Kollwitz zamansızlığıyla öne çıkıyor.

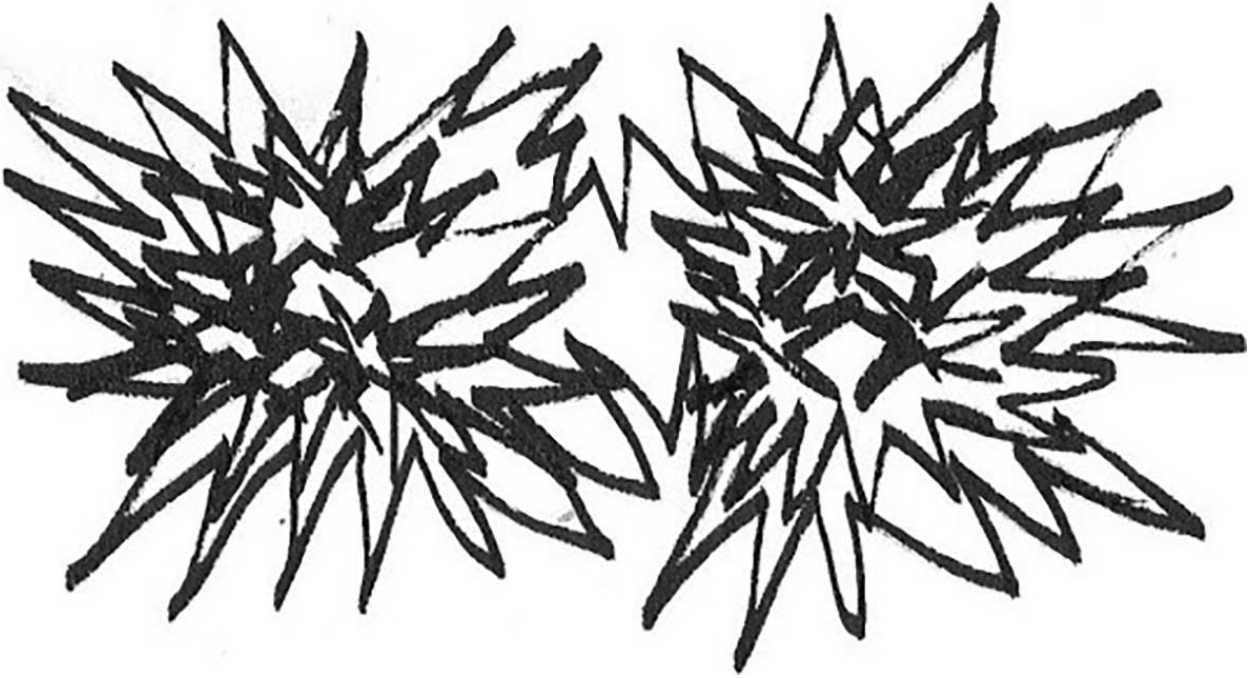
Resimleri, heykelleri bakanın ciğerini söken bir sanatçı Kollwitz. Düz, sade, doğrudan. Berlin'in en fukara semtlerinde doktorluk yapan kocasının muayenehanesine gelen hastaları çiziyor; fakirliklerini, çaresizliklerini. Ama resimler o zamanın, o insanların çok ötesinde, bütün insanlığın çaresizliğini yüzümüze çarpıyor. Resmedilen, yerden zamandan bağımsız hepimizin ortak acısı.

Käthe Kollwitz, "Mutter mit zwei Kindern" [İki Çocuğuyla Anne], 1932,
"Mütter" [Anneler], 1919,
"Abschiedwinkende Soldatenfrauen" [Askerleri Uğurlayan Kadınlar], 1937

İnsanlık tarihi, Kollwitz'in karakalem çizimlerinin, baskılarının boyutunu aşmış, dışarı taşmış, önümüze seriliyor. Sadece eskinin değil bugünün trajedisi de apaçık karşımızda. Cevdet'in işindeki seslerin, zaman, mekân, coğrafya boyutlarını aşıp, dışarılara taşıp bize aynı anda farklı yerlerde olma, farklı zamanları yaşama imkânı vermesi gibi. Bugün ve burada olmanın sınırlarının kırılabilmesi, iç içe geçmesi, o belirsizlik, aslında sanatın insanı kendisiyle yüzleştirip tedavi eden baş döndürücü etkisinin ta kendisi.

Käthe Kollwitz, "Otoportre", 1933 ve Cevdet Ereğ, "Bergama Stereo" çizimi, 2019

Bergama'nın Asklepion'unda da benzer bir niyetin var olduğuna eminim. Asklepion doktorları temiz hava, su ve ama illa ki uyku gibi temel tedavi yöntemleri arasında sanata da başvuruyorlarmış. Antik Yunan sanatının başrol oyuncularını Olimposluların yeryüzündeki gariban ölümlüler gibi birbirinin gözünü oyup durduğunu düşünürsek, bu yöntemin hastayı kendisiyle yüzleştirme amacı dışında başka ne açıklaması olabilir ki?

Tanıdık bildik olan ile olmayan arasındaki sınırı bulanıklaştıran sanat, öncelikle taşıdığı bu tekinsizlik hâliyle tedavi eder bizi. Ezelden beri içimizdeki barbarlıktan kurtulup medeniyete kavuşmaya çalışan hepimiz buna muhtacız.

Nah am Leben [Hayata Yakın] sergisinden, James-Simon-Galeri, Berlin, 2019

{fotoğraflar aksi belirtilmedikçe: İpek Yürekli}

1. “Methamorphoses”, Ovid, MS 1. Yüzyıl, *Mitoloji Sözlüğü*, Azra Erhat
2. Azra Erhat’ın *Mitoloji Sözlüğü*’nde geçen sarımsak hikâyesi biraz sonradan eklenmiş gibi efsaneye; başka bir yerde rastlayamadım.
3. *Mitoloji Sözlüğü*, Azra Erhat

Berlin, Cevdet Erek, İpek Yürekli, Käthe Kollwitz, kent, şehir, Zeus sunağı

0 Yorum

Manifold

1 Oturum Açın ▾

♥ Öner

🐦 Tweet Gönder

f Paylaş

En İyiye Göre Sırala ▾

Tartışma başlat...

ŞUNUNLA OTURUM AÇIN

YA DA BİR DISQUS HESABI AÇIN ?

Ad

İlk yorum yapan siz olun.

✉ Abone Olun

🔗 Sitenize Disqus ekleyinDisqus EkleEkle

YAZARIN DİĞER YAZILARI

İPEK YÜREKLİ [06/01/2020]

Odin: Kopenhag'da Üç Gün

Hygge her yerde. Kopenhag'da herkesin bisiklet kullanması, en düşük gelir eşitsizliğine sahip toplumlardan biri olma özelliğinin sokaktaki yansıması

İPEK YÜREKLİ [07/12/2019]

Cuatro Turcos Güney Amerika'da Salmona / Bo Bardi / Testa

Gelir, eğitim ve fırsat eşitsizliğiyle mücadelede Güney Amerikalı mimarlar, kamu yararı için ürettikleri projelerle

gibi. Yeni başlangıçların kutsandığı kış gündönümü, coşkuyla karşılanıyor.

İPEK YÜREKLİ [06/10/2019]

Cuatro Turcos Güney Amerika'da Doktor Sócrates

Uzaktan “kanunsuz olduğuna inanılan” Güney Amerika’nın günlük hayatında sadakatle uyulan basit kurallar ve “tribünü seyircisi, öncesi sonrası, ötesi berisi, sosyolojisi politikası olmasa” işe yaramayacak futbol üzerine.

İPEK YÜREKLİ [19/04/2019]

binalar ve insanlar Paydırmen ve Lodoszede

üstlerine düşeni en iyi şekilde yapmaya çalışıyorlar.

İPEK YÜREKLİ [06/09/2019]

Cuatro Turcos Güney Amerika'da Cuatro Turcos

Tropik hastalıklar, turistler, ‘her tondan insan’, ekonomik eşitsizlik, malını mülkünü kaybetmekten korkan zenginler, hayırsız oğlanlar, insan hakları aktivistleri, bağımsızlığını ve özerkliğini koruyabilen üniversiteler.

İPEK YÜREKLİ [18/03/2019]

binalar ve insanlar Ejderha Sevebilen Kız ve Sanat Güneşi

ve İklim Grevcileri

YUVA

Çocukların marul ve pazı yetiştirdiği ekolojik bir yuva üzerine.

İPEK YÜREKLİ [18/01/2019]

binalar ve insanlar

Kumaş Almayı Sevenler ve Alışverişte Uykusu Gelenler

ÇARŞI

İstanbul'un günlük keşmekeşinin yutamadığı yapılardan biri üzerine.

İPEK YÜREKLİ [18/10/2018]

binalar ve insanlar

GAZİNO

Maço erkek kültürünün baskın hâle gelmesiyle cazibesini kaybeden gazinolar ve feminist kadınlar üzerine.

İPEK YÜREKLİ [18/12/2018]

binalar ve insanlar

Suç İşlemeyi Planlayan Turistler ve Nazik Yabancılar

OTEL

Otel odaları insana tanımadığı yüzlerce insanla oda paylaşma şansı veriyor.

İPEK YÜREKLİ [18/07/2018]

binalar ve insanlar

Sıkılan Öğrenciler ve Veliler ve Öğretmenler OKUL

« Eğitimci insanıyız, bir anıda

Bekleşenler ve Yardımsever Güvenlik Görevlisi HAVAALANI